Masaryk jako hospodářský a sociální filosof.

Doc. Dr. B. Odstrčil.

Masaryk jako myslitel universálního zájmu vědeckého, jako sociolog, snažící se proniknouti svůj předmět na širokém základě konkrétním a empirickém, jako ethik, usilující o vtělení spravedlnosti a lásky k bližnímu do celé naší životní prakse, a jako reální politik světového zoru, který sám shlédl mnoho cizích zemí — byl přirozeně záhy veden i ke studiu otázek hospodářských a sociálních, tím spíše, když tě právě ve století XIX. otázky tyto staly se stěžejnými problémy významu opravdu světového, všelidského. Masaryk, který měl neobyčejně vyvinutý smysl pro každý rodící se problém a jmenovitě pro akutní otázky společenské, nemohl se vyhnouti dalekosáhlým a palčivým otázkám hospodářsko-sociálním.

Hned přípravné práce k prvnímu velikému jeho dílu, v kterém pojednával o sebevraždě jakožto hromadném společenském zjevu moderní civilisace, nutkaly Masaryka k intensivnímu přemýšlení o vlivu hospodářských a sociálních poměrů na hromadnou moderní sebevražednost, neboť statistika poučovala ho, že téměř 20—30% sebevražd bývá zaviňováno nespokojeností s majetkovým stavem, kterýžto fakt sám ohnivým prstem ukazoval na hluboké poruchy v hospodářsko-sociálním ústrojí nynější společnosti. Avšak Masaryk nespokojoval se pouze vytčením tohoto zjevu a rozborem jeho jednotlivých složek, nýbrž snažil se proniknouti až na sám kořen zla, který nám odhaluje těmito slovy: »Naše doba nesporně stala se materielní a požitkářskou: ideálnost, nezištnost a umírněná zdrželivost stala se řídkou; taková doba, kdy hmota hraje tak velikou úlohu, nemůže se cítiti šťastnou a musí dříve či později zpustnouti a zbahněti. Tak se tedy následkem nynějších hospodářských poměrů nevyhnutelně vyvíjí všeobecná nespokojenost, jež se pak v četných případech stupňuje v omrzelost života. Ale v celku nečiní přítomnost nešťastnou nouze či bohatství, nýbrž nemravné oceňování předmětův úkojných; celá »sociální otázka« jest otázkou, chceme-li býti opravdu mravnými a rozumnými. Ani boháč, ani chudák, ani zaměstnavatel ani dělník není samojediný

vinen na dnešní situaci; jsme všichni na ní vinni a za společnou vinu musíme všichni pykati a trpěti.«

Přes to Masaryk, ačkoliv kárá ducha soudobé společnosti, napojeného materialismem a požitkářstvím, a odhaluje bez přikrašlování veliké hospodářsko-sociální vady a nedostatky dnešní civilisace, nezavrhuje přece jednostranně všechnu novodobou kulturu hospodářskou a nehlásá, jako na př. Tolstoj, návrat k hospodářskému primitivismu, nýbrž žádá obrodu mravní a pronikavé reformy, jež nutno vybojovati na dosažené úrovni hospodářské.

Masaryk je rozhodně proti všemu kvietismu, naopak nabádá stále k práci, podnikavosti a vynalézavosti, s oblibou ukazuje na hospodářský pokrok a rozmach v jiných zemích a upozorňuje na vývojové tendence světohospodářské. Nejednou zdůrazňoval zvláště veliký význam moderních prostředků komunikačních, jimiž umožňuje se měrou dříve netušenou výměna myšlenek, osob a věcí, což působí i v životě hospodářském přímo převratně. Již Palacký nám připomínal, že »zázračnou mocí páry a elektřiny dána poměrům světovým nová míra«, že vyvíjí se přímo jakási »centralisace zeměkoule«, a že »samožilové každého rodu náležejí napotom do říše bájek«; »kdo nepoběží o závod se sousedy svými, zakrsá a zahyne konečně a neúchranně«. Masaryk uvádí tyto myšlenky Palackého s důrazným souhlasem a osvětluje a podpírá je novými doklady a důvody. S tohoto světového hlediska vždy také posuzoval i náš problém národní a jmenovitě také náš zápas s Němci; při tom měl stále na mysli i obtíže, plynoucí z našeho vnitrozemského položení. Proto usiloval a usiluje Masaryk i při budování státu československého o to, aby vhodnou úpravou hranic, aliancemi a smlouvami se sousedními státy zmíněné právě obtíže byly dle možnosti překonány a nám otevřeny a zabezpečeny veliké tepny komunikační. Než vhodné dopravní cesty světohospodářské samy o sobě nestačí. Na trhu světovém lze trvale zvítěziti jen solidností a vhodným výběrem zboží, obchodní spolehlivostí, poctivostí a rychlostí. V té příčině Masaryk nejednou ukazoval, jak staré Rakousko-Uhersko zatlačováno bylo Německem, které bylo nejen výbojnější, ale snažilo se též dodávati výrobky solidní a vynikalo lepší organisací obchodní, zejména také službou zpravodajskou. Ale nejenom na trhu mezinárodním, také doma musí býti průmysl a obchod, živnosti i zemědělství ovládány snahou uplatniti se jakostí výrobků a výkonů. Staré chytráctví, šalba, klam, podvod, vyděračství a lichvářství musí býti vymýceny z našeho života

hospodářského a nahrazeny a překonány reelností, čestností, obratností, pohotovostí a ochotou! To znamená ovšem překonati pohodlnost a povrchnost, napnout vůli a um, »ztrojnásobit«, jak už Palacký řekl, »přičinlivost svou«! Heslem naším musí býti: »Podnikavost, píle a čisté ruce!« V boji za očistu pražské radnice vyřkl Masaryk známé své okřídlené slovo: »Nebát se a nekrást!«, které mělo vlastně být očistnou devisou pro všechen náš život, zejména také hospodářsko-sociální. »Přikázání ‚Nepokradeš!', dnes znamená« — podle opětovného výkladu Masarykova — »mnohem více pro svědomitého člověka než v starší době. Dnes znamená právě potřebu reforem, reorganisace společnosti na základě spravedlnosti. ‚Nepokradeš!' znamená dnes potřebu sociálních reforem.«

Cílem našeho hospodářského snažení nesmí podle Masaryka býti zbohatnutí, zejména ne zbohatnutí za každou cenu; musíme sice usilovat o to, abychom dosáhli blahobytu, ale za tím účelem, abychom mohli plně vyrůst a se rozvinout ve směru duchovním a měli pevnou basi pro své bytí a usilování politické. Jak vidět, chce Masaryk, aby také život hospodářský byl proniknut zásadami mravními: pravdou, spravedlností a humanitou. Masaryk ovšem ví, že lidské sklony k zištnosti, hrabivosti, vykořisťování a pohodlnému životu na útraty jiných jsou velmi silny; proto žádá, aby stát svou donucovací mocí život hospodářský a sociální upravoval a v jistém směru řídil, jmenovitě jest podle přesvědčení jeho třeba, aby stát ujímal se hospodářsky slabých a ohrožených.

Proto byl Masaryk vždy pro účinné ochranné zákonodárství dělnické, zejména také pro vydatné zkrácení a upravení doby pracovní, pro řádné a úplné vybudování sociálního pojištění, pro reformu bytovou a hygiénu sociální v nejširším smyslu. Přes to vyslovoval se Masaryk proti všemohoucnosti státu, také proti státnímu kolektivismu, nechtěje podvazovat a tlumit samočinnost a podnětnost jednotlivců a menších společenských organisací, naopak zdůrazňoval i na poli hospodářském význam osobní iniciativy, samosprávy a svépomoci; proto je mu také bližší kolektivism associační, jemuž podle Masarykova přesvědčení náleží budoucnost. Masaryk vyslovil se také určitě pro výkup latifundií, jmenovitě velikých statků mrtvé ruky a rozdělení jich na menší samostatná hospodářství. Komunismu jak duchovnímu, tak hospodářskému odporoval Masaryk důsledně.

Ačkoliv naléhá Masaryk na reformy zásadní a pronikavé, přece na druhé straně nepřeje si změn překotných a nepromyšlených,

chce, jak znovu vyjádřil i ve svém prvém poselství, vývoj organický, řízený opravdovou snahou po pokroku. Masaryk nevidí také spásy pouze v jednotlivých velikých opravách; velmi mnoho záleží na trvale dobré správě, na stálé drobné práci, na tom, aby všechno naše počínání a konání stávalo se pořád účelnějším a lepším. I t. zv. všední život ve všech svých drobných úkonech a potřebách má býti prodchnut a posvěcen něčím vyšším. V tomto směru pravá vzdělanost mnoho může vykonati. Proto Masaryk silně zdůrazňuje význam dobře uspořádaného a vypraveného školství a jiných prostředků vzdělavacích i pro život hospodářský a sociální a upozorňuje, jak veliký význam má věda pro pokroky hospodářské.

Patrno, že Masaryk je i v oboru hospodářsko-sociálním pro evoluci, pro postupnou přestavbu, připouštěje revoluci jen zcela výjimečně jako prostředek krajní. Revolucím hospodářsko-sociálním lze však úspěšně a trvale čeliti jen tím, že celá společnost prodchnuta bude duchem opravdové spravedlnosti a lidskosti, zvítězí-li osvícená hlava nad zaslepenou omezeností, čisté, oproštěné srdce nad chtíčem! Masaryk žádá, abychom vždy jednali tak, jako by na nás patřila Věčnost, všecko naše snažení má býti spoluprací na díle božím, naše soužití má proniknuto býti láskou k bližnímu, ale ne láskou sentimentální, nýbrž láskou, která znamená úctu k druhému, ochotu a obětavost, zkrátka bratrství. Proto staví se Masaryk rozhodně proti »všelikému vykořisťování a panství třídnímu«, jak znovu připomenul ve svém nedávném poselství. V přednášce pak, kterou měl v r. 1907 ve Val. Meziříčí, prohlásil: »Uznávám různost hospodářských tříd a vrstev, ale nekážu mezi nimi boj nesmiřitelný, nýbrž chtěl bych pracovat k organisaci jejich práce v prospěch celku národního a lidského.« A dále v téže řeči pravil: »Jestliže se v nás to české svědomí skutečně probudí, pak budeme nejen milovat bližního, nýbrž láska k bližnímu se uskuteční sociálními zákony. Budeme usilovat k tomu, abychom nuzných a chudých neměli. Měli jsme v Táboritech první socialisty a komunisty, usilujme, aby mezi námi žebráka nebylo. To je ten náš český ideál!«

Z pověděného plyne, že Masaryk neuznává ekonomického materialismu, jako vůbec potírá veliký materialism; nehlásá také třídního boje, ani absolutní rovnosti hospodářské, nýbrž usiluje i v životě hospodářsko-sociálním o synergism ve velkém, který je důsledkem a odleskem jeho synergismu metafysického.

Masaryk vystupoval mnoho kriticky a bojovně, zejména bojoval také proti nepochopení otázky sociální a socialismu; je to jeho zásluhou a jistě nemalou, že konečně také u nás v tom směru pronikly názory správnější. Masaryk měl odvahu postavit se za každý spravedlivý požadavek dělnický a to i v dobách pohnutých. Dokazoval všude činy, jak třeba své zásady chápat živě a důsledně je provádět.

Kritika byla Masarykovi vůbec — ač mnozí toho nepostřehovali — jen prostředkem k působení positivnímu. Konec konců šlo mu, jak jsem už jinde pověděl, o to, vytvořiti vyšší, ušlechtilejší typ českého člověka, člověka vpravdě uvědomělého, tělem i duchem harmonického. To jest také obsahem jeho ideje humanitní. A dalším důsledkem této ideje jest, aby národ jako celek byl ústrojím co nejlépe organisovaným a co nejkrásněji rozvitým — pravý národ bratří; k tomu právě má sloužiti i organisace a práce hospodářská a sociální.

□ □ □

K nápravě měny ve státě československém.

Dr. Vilibald Mildschuh.

»I toho bychom rádi dosáhli, aby každý určitě a bez pochybnosti poznal a se přesvědčil, že porušená měna jest opravdu z nejnebezpečnějších chorob národohospodářských, že úsilí o nápravu je věcí vážnou a pilnou a nikoli libůstkou theoretiků nebo národohospodářských moralistů, a náprava měny sama vymožeností a prospěchem, který stojí za ty miliony, jichž bude třeba«.

(Kaizl, Náprava rakouské měny, str. 4.)

Mezi neblahé zjevy, provázející války ve státech válku vedoucích, patří obyčejně též poruchy měny, jevící se jednak ve stoupání cen všech statků domácích (zmenšení kupní síly peněz), jednak ve stoupání kursů směnek na cizinu a tím i ve zdražení všech předmětů z ciziny dovážených (znehodnocení peněz proti cizině). Tyto zjevy dostavily se v nynější válce i v bývalém Rakousku, a to ve zvýšené míře. Příčiny toho vyložil jsem již na jiném místě[1]); poukázal jsem k tomu, že kupní sílu (hodnotu) peněz určuje nám zlomek, jehož čítatelem je reální důchod (množství vyráběných statků) a jehož jmenovatelem je peněžní důchod, t. j. množství důchodů peněžních příslušníků toho kterého státního

[1]) V České Revui, duben 1918.